net måste vara *Gæiʀʀ*. Men ristaren är i så fall osäker i bruket av **r** och **ʀ**. Inskriften är svårt skadad, och detta i förening med ristarens ofullkomliga ortografi har vållat, att den endast till en del är möjlig att tolka.

Asulfʀ är, märkligt nog, ett mindre vanligt mansnamn. Utom här förekommer det endast i en runinskrift i Uppland (U 40) och en i Gästrikland (L 1057). I medeltida urkunder finnas (enligt Lundgrens namnordbok) ett par belägg. Vidare ingår det sannolikt i ortnamnet *Asulstadh* (Vårdnäs sn, Östergötland). Namnet *Asulfʀ* förekommer på ett par danska runstenar och under vikingatiden i England, men är från medeltiden helt okänt. Vanligare synes det ha varit i Norge och på Island (Lind). — Om namnet *Gæiʀʀ* se U 461, där dock belägget från L 329 Stäket (= U 605) bör utgå.

S. Bugge förmodar, att 38—42 **saotr** är felristning för **staotr** *standr* l. *stændr* 'står'; jfr 1—7 **aosulfʀ** och 55—57 **aot**. Också i 68—71 **noaʀ** betecknar **oa** nasalt *a*, beroende på närmast föregående **n**. 43—45 **nau** anser han vara fel för **nar** *nær* 'nära' (med **r** i stället för väntat **ʀ**). Hela inskriften är enligt Bugge versifierad, och den kan återges sålunda:

Asulfʀ ok Gæiʀʀ, arfaʀ Fastulfs,
staein rettu þæiʀ, stændr næʀ [braut]u,
fyriʀ and [fa]ðurs [hi]ogg[u ru]naʀ.

»Aasulv og Geir Fastulvs Arvinger, en Sten reiste de, den staar nær ..., for Faderens Aand hugg de Runer.»

Åltomta bro.

Vid Åltomta bro, som ligger på gränsen mellan Ålands och Vänge socknar, finnes en runsten. Se U 911.

890. Österby, Ålands sn.

Pl. 160.

Litteratur: L 82, D 1: 152. J. Bureus, F a 5 n:r 489, F a 1 s. 105; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 186; Ransakningarna 1667—84; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. II; F. Burman i Nova Acta Soc. Scient. Ups. Vol. 5 (1792), s. 311; UFT h. 4 (1875), s. 79.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F a 10: 1); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 192); träsnitt i O. Rudbeck, Atlantica 3 (1698), s. 56 fig. B; Dybeck a. a.

Runstenen står i parken vid Österby, 80 m. SV om huvudbyggnaden, 10 m. SV om landsvägen Uppsala—Heby. Ristningsytan vetter åt SÖ.

Stenen är tecknad av J. Rhezelius (F a 10: 1) och med hans läsning upptagen i Bureus' renskrivna samling av inskrifter (F a 5). Platsen var enligt Rhezelius: »Ålandz Sochn Melan gårdarna i Österby». — I *Ransakningarna* meddelas (1677), att vid »Österby finnes 1 Runsteen». Märkligt nog finnes stenen icke upptagen i Peringskiölds *Monumenta* eller i *Bautil*. — O. Celsius har gjort en anteckning om »En ny sten på gården hos fru Rosenstedt i Åland Sn». Förmodligen är det U 890 som avses. Celsius har emellertid icke själv sett stenen. — Liljegren känner inskriften endast genom Fale Burmans utgåva av Bureus' samlingar. — Dybeck: »För närvarande ligger denne Runsten på en af gårdarne i Österby. Ristningen är delvis utplånad samt synes äfven vara genom upphuggning förderfvad, särdeles inskriftens sednare del.» *UFT* h. 4 (1875) meddelar detsamma, endast med den ändringen, att i stället för Dybecks förmodan om inskriftens »upphuggning» säges, att den är »mycket svårläst, särdeles inskriftens senare del. Enligt vad som uppgavs vid vårt besök på platsen år 1948 låg stenen tidigare på en gammal tomt ett stycke Ö om nuvarande huvudbyggnaden, men flyttades av arrendatorn Emil Edsberg till sin nuvarande plats. På stenens baksida finnes också följande inskrift inhuggen: »Üprest juni 1880 Emil Edsberg».

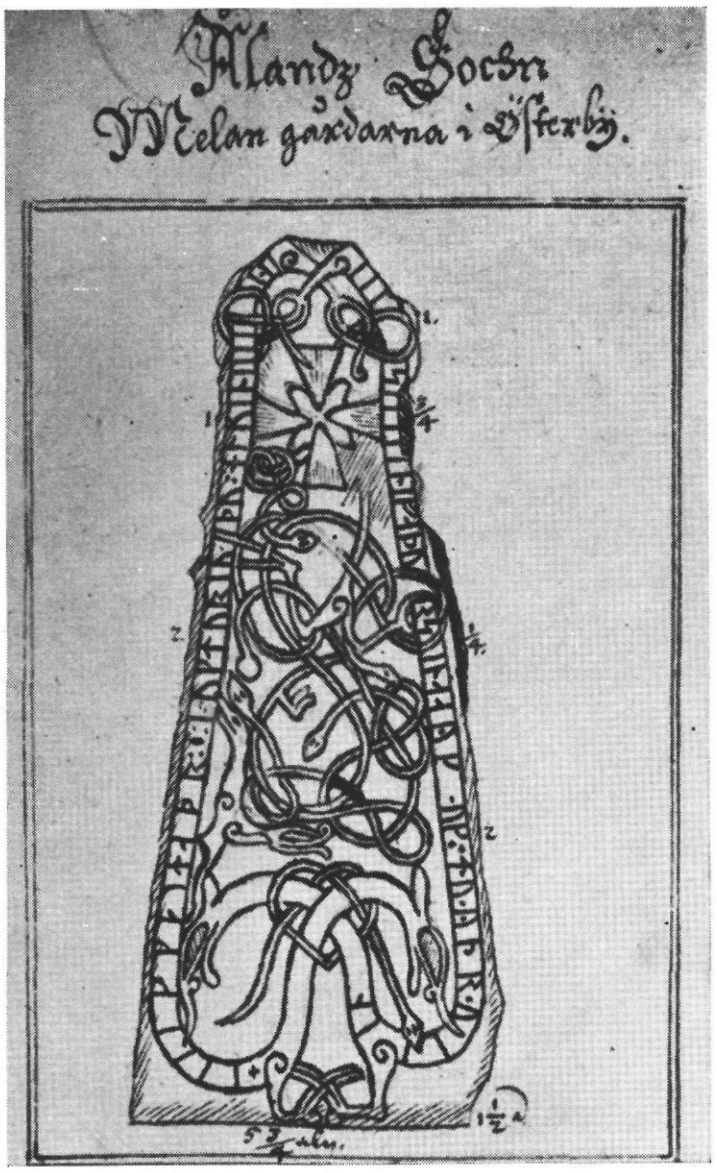

Fig. 402. U 890. Österby, Ålands sn. Efter teckning av Rhezelius.

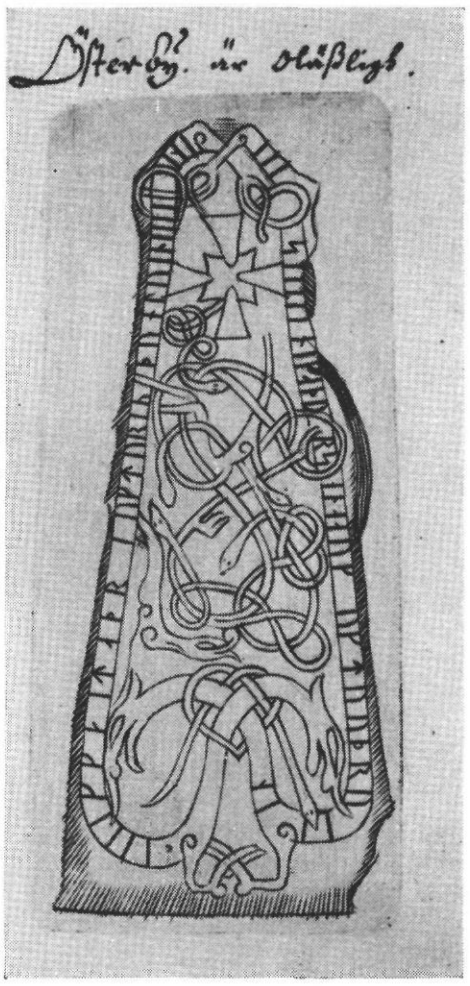

Fig. 403. U 890. Österby, Ålands sn. Efter kopparstick av Bureus.

Ljusgrå granit. Höjd 2,48 m., bredd 1,35 m. Upptill är stenen avslagen, och ett stycke av inskriften har här gått förlorat. Stenen har ursprungligen varit mycket hög, en av de största i Uppland. Ytan är ganska ojämn och skrovlig. Ristningen är delvis grunt huggen och svår att säkert följa; det gäller såväl ornamentik som runor.

Inskrift:

---i ᛁ auk fastaþr ᛁ auk þuruᛚ ... ᚠaþur sin : aukuþui ᚨt lu--- su--an
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Innanför runslingan på h. sidan: **--furu i ukrikis**
55 60

... ok Fastaðr ok Þorul[fʀ] ... faður sinn, ok Guðvi(?) at(?) ...

»... och Fastad och Torulv ... sin fader, och Gudvi efter ...»

Till läsningen: R. 1: hst är tydlig; möjligen ett **n** med bst endast på vänstra sidan, vilket är föga sannolikt. Därefter plats för en runa, som är spårlöst borta. R. 3: hst är tämligen tydlig; ingen bst kan spåras. 4 **i**: hst djup och tydlig; ingen bst kan ha funnits. Därefter ett sk. 5—10 **auk fas** är tydligt och säkert. Intet sk efter 7 **k**. 11 **t**: v. bst är avslagen; den h. är djup och tydlig. 12—14 **aþr** tydligt. Likaså 15—20 **auk þur**. Intet sk efter 17 **k**. Mellan de båda tårna i en fot, som här går in över runslingan, står ett tydligt **u**. Bst i 22 **l** är tydlig. — 23 **f**

är mycket oklart; endast nedre bst kan spåras. Följande runor 24—30 **aþur sin** äro säkra. Intet sk efter 27 **r**. Sk efter 30 **n** är tydligt. Bst i 31 **a** är svag. Runan står nära sk:, under det att avståndet till 32 **u** är stort. 32—35 **ukuþ** är tydligt. 36 **u** är tämligen tydligt; 37 **i** är säkert. Läsningen **kuþui** torde vara mycket sannolik. Av 38 **a** är endast hst:s mellersta del säker; övre och nedre delarna äro förstörda. Runan kan ha varit **a**; svaga spår finnas av bst. 39 **t** är alldeles tydligt. 40—41 **lu** äro säkra. R. 42: endast hst är någorlunda tydlig; antingen **i** eller möjligen **t** eller **þ**. R. 43: rak stav, men något snett ställd i slingan. R. 44: **i** eller möjligen **n**. R. 38—44 kan läsas **at luþin**, ehuru det ingalunda är klart. 45—46 **su** äro tydliga. Därefter tycks ha funnits två eller möjligen tre runor, som äro mycket skadade. Den första (47) **i** eller möjligen **f**; knappast **n**. Av den andra (48) finnes endast nedre delen av en rak stav. 49—50 **an** äro tydliga. Intet sk efter 50 **n**. — Innanför h. runslingan finnes en otydlig, mycket svårläst inskrift. Den första tydliga runan är här 53 **f**. Men den synes ha föregåtts av två runor, varav endast hst äro bevarade. Övre delen av 54 **u** är skadad. R. 55 är **r** eller **l**, omöjligt att avgöra vilketdera. 56 **u** är tämligen tydligt. Intet sk kan därefter spåras. 57 **i** är svagt; men 58 **u** är säkert. R. 59 är **k** eller möjligen **m**. 60—64 **rikis** är svagt, men torde dock få anses som säkert.

Fig. 404. U 890. Österby, Ålands sn. Efter träsnitt i O. Rudbeck, Atlantica.

Rhezelius (F a 10: 1): + **- - - - kkaitaþr : ᛁ : iukturiuþu : aluin - - - - - - - ... - - - s - - - - ni faþur sin aayk · uk : tu : ylr · u - - - n**. F. Burman, som utgår från Bureus' kopparstick, tror sig i början finna tre namn: »Jon. uk. kaitathr. auk. thurir.» »Quæ sequuntur litteræ partim obscuræ sunt, partim quovis sensu probabili destitutæ.» I inskriftens senare del urskiljer han endast orden »fathur. sin». »Lapidem vero integrum et pereleganter incisum sistit Calchogr. Bur.» — Dybeck: **ion uk kaitaþr auk þurir ... faþur san ykuþyh ᛁ t lui - mnu ... an**. Dybeck synes i inskriftens början alltför okritiskt ha följt Burman och Liljegren (L 82). Det finns icke någon sannolikhet för att det första namnet skulle ha varit *Jon*.

Inskriften har tydligen börjat med tre namn. Det första är alldeles omöjligt att fastställa. Det andra har haft förleden *Fast-* (möjligen *Fastaðr*), det tredje förleden *Þor-* (möjligen *Þorulfr*). I det följande är endast *faður sinn* säkert. Tre söner ha sålunda rest denna sten till minne av sin fader.

Ulleråkers härad.

Socknar: Uppsala-Näs, Bondkyrka, Läby, Vänge, Börje och Jumkil. Bondkyrka socken är sedan 1 jan. 1947 införlivad i Uppsala stad, där den utgör Helga Trefaldighets församling; men av traditionella skäl ha socknens runinskrifter behandlats här, under Ulleråkers härad. En del av Jumkils socken ligger Ö om Jumkilsån och räknas av ålder till Bälinge härad. Det har emellertid ansetts lämpligt att behandla alla socknens runinskrifter på samma ställe.

Ulleråkers härad är ett långsmalt område på västra sidan av Fyrisån och dess tillflöde Jumkilsån. Det sträcker sig från Mälarfjärden Ekolns nordligaste del omkring $3^1/_2$ mil i nordvästlig riktning upp emot länsgränsen, som tidigare också var gräns mellan Tiundaland och Fjärdhundaland. Det gränsar i V utefter hela sin sträckning till Hagunda härad, från vilket det emellertid överallt utom i S skiljes genom stora skogar. Den odlade bygden låg i forntiden liksom än i dag i S närmast Mälaren och utmed vattendragen i Ö upp till trakten kring Jumkils kyrka; också V om Uppsala får slättbygden en utlöpare kring Hågaåns dalgång i Läby och Vänge socknar. Här har häradet sin största bredd. Stora områden äro alltjämt skogsmark, i forntiden helt obebyggda och knappast genombrutna av vägar: V och S om Hågaån den stora Nåsten, mellan Läby och Börje Svinskinnet och hela västra och norra delen av Jumkil. Häradets medelpunkt har i gammal tid legat i trakten av Uppsala stad, dit Fyrisån var segelbar även för stora båtar. Här var utan tvivel också den gamla tings- och offerplatsen Ulleråker belägen. — Runstenarna inom häradet följa, såsom man kan vänta, helt och hållet den gamla bebyggelsen. Talrikast förekomma de i Uppsalatrakten och västerut i Läby och Vänge socknar.

De kända runristningarna inom de nämnda socknarna uppgå till 31. Om man frånräknar de tre (U 918—920), som finnas i den del av Jumkils sn, som hör till Bälinge härad, blir det endast 28. Antalet är icke särdeles stort, om man jämför med angränsande delar av det gamla Tiundaland. Man måste säkerligen härvid ta i betraktande, att den under vikingatiden bebyggda och odlade delen av häradet har varit ganska liten. Det är väl också möjligt, att en del runstenar från Uppsalatrakten under medeltiden ha använts vid det stora bygget av domkyrkan och därigenom försvunnit eller nu redovisas under Uppsala stad. Det är påfallande, att runfynden i Uppsala stad under senare tid mestadels ha skett på östra sidan om ån, sålunda på den mark, som i gammal tid hörde till Vaksala hundare.

Av de 31 ristningarna äro 7 förkomna och endast kända genom äldre avbildningar och uppgifter: U 892, 900, 905, 906, 912, 915 och 916. Det återstår sålunda för närvarande 24 ristningar. Av dessa har en (U 896) blivit flyttad till Universitetsparken i Uppsala och en (U 901) till Statens Historiska Museum.

Av de 31 ristningarna äro 2 endast mindre fragment, nämligen U 892 och 900. De äro, såsom förut nämnts, numera förkomna.

I Ulleråkers härad finnas två runristningar utförda på fast berghäll: U 897 och 898. En av runstenarna är försedd med en inskrift, som icke är språkligt tydbar: U 902.

Drygt hälften, eller närmare bestämt 16, av de 31 runristningarna voro kända för Bureus. De allra flesta av dessa hade han själv undersökt, nämligen följande 14: U 891, 893, 897, 899, 903—905, 907—910, 912, 913, 921. Inskrifterna på två andra har han fått av sin medhjälpare

Rhezelius: U 900 och 911. En av runstenarna från detta härad har Bureus avbildat på sin runtavla 1599, nämligen runstenen vid Läby vad (U 904).

En runsten, U 906, finnes första gången omtalad och avbildad i O. Verelius' *Runographia* 1675.

Genom *Ransakningarna* blevo ytterligare icke mindre än 10 runristningar kända, de flesta av dem i Börje och Jumkils socknar, vilka tydligtvis icke så noggrant blivit genomforskade av Bureus och hans medhjälpare: U 895, 896, 898, 901, 914—919. Ännu en inskrift har kommit i dagen under Hadorphs resa: U 892. Sammanlagt 28 ristningar i Ulleråkers härad ha sålunda varit kända av 1600-talets fornforskning. Av dessa äro 25 avbildade i *Bautil*[1]. Där saknas sålunda tre, nämligen U 900, 911 och 913. — Samma 25 inskrifter äro förtecknade i Liljegrens *Runurkunder* (L 109, 111—129, 169—172, 1552).

Under 1800-talet har endast en ny runristning blivit känd inom området: U 902, och under 1900-talet två, U 894 och 920.

891. Uppsala-Näs kyrka.

Pl. 162.

Litteratur: B 445, L 123, D 1:162. J. Bureus, F a 6 s. 150 n:r 260 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 271; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia (1719), s. 329 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 39; UFT h. 1 (1871), s. 63; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 48; Fornminnesinventering i Uppsala-Näs sn 1937—38 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz o. J. Hadorph, träsnitt (Peringskiöld a. a. och B 445); Dybeck a. a.; O. v. Friesen foto (UUB).

Runstenen, som är ett fragment, sitter inmurad i kyrkans västra gavel, omedelbart ovanför markytan, 3 m. N om kyrkans sydvästra hörn.

Inskriften var känd redan av Joh. Bureus, som upptecknat den »1639 21 Maj»: »Vti Näs propinq. kyr. väg,» d. v. s. 'I det närmast (Vårdsätra och Uppsala) liggande Näs, i kyrkoväggen' (F a 6), »Näs propinquo I Kyrkemuren» (F a 5). — I *Ransakningarna* (1677) meddelas, att en runsten finnes »i Kyrkiomuren wthantill». J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia*: »I Nääs Kyrkiomur finnas twenne Runobrott» (U 891 och 892). B 445 och L 123: »I kyrkomuren.» — Dybeck: »Stycket är inmuradt i kyrkans vestra gafvel utantill vid marken.» I *UFT* h. 1 (1871) uppgives felaktigt, att stenen ej finnes hos Dybeck; »troligen öfverrappad». — Stenen har på 1600-talet, av Hadorphs träsnitt (B 445) att döma, haft ett annat läge i muren än nu.

Blågrå, tämligen ljus granit. Fragmentets bredd tvärs över de nedersta ristningslinjerna 1,20 m., höjd vinkelrätt däremot 1,50 m. Ytan är slät och småknottrig. Ristningen är icke särdeles djupt huggen, dock överallt tillräckligt tydlig, med tämligen smala, rundade linjer.

Inskrift:

þi . . . -tu · raisa ·
5 10

merki · þe . . . · faþur sin ·
15 20 25

. . . [*le*]*tu ræisa mærki þæ*[*ssa*] . . . *faður sinn.*

». . . läto resa dessa märken . . . sin fader.»

[1] B 415, 417, 426—448. B 415 och 417 återge samma runsten. På ett träsnitt (B 445) finnas två ristningar sammanförda. Under rubriken »Ulleråkers hundare» har i *Bautil* också uppförts material från Uppsala stad.